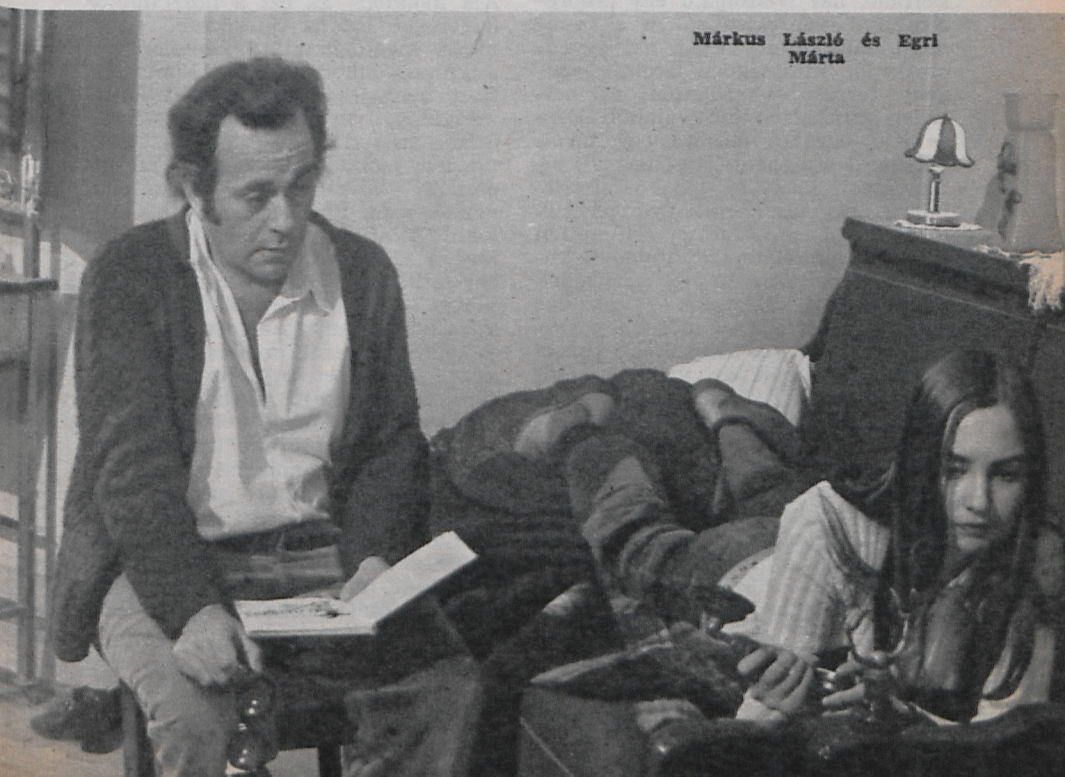

Lányarcok tükörben

Mándy Iván írói világa kiszámíthatatlan, csalogató szirénisziget a filmek számára. Ez a szürke, józsefvárosi paradicsom, lebegő képeivel, összenyomott tereivel, málló lépcsőházaival, felbukkanó és szétfosló arcaival, fanyar, szégyenlős költészetével ellenállhatatlanul vonzza a filmművészet Odüsszeuszait. A nagyvárosi élet látszólag konkrét mozzanatait, az emberi kapcsolatok bizonytalan és szomorú útvesztői, a függőfolyosók, nyirkos kapualjak, vasúti töltések, koszladt kis mozik tragikomédiái kacérul kínálják magukat a kamerának, hogy aztán mindez az objektív józan rögzítésében rosszindulatú varázslatként ezer darabra törjék szét. Aki Mándy írásaiból akar filmet alkotni, készüljön fel rá, hogy hálóval megy ködöt fogni, és lasszót kell az álmok nyakába vetnie. Mert Mándy a valóság konkrét, köznapi motívumaiból épít egy szürrealista álmvilágot. Vedlett bérházai a levegőben úsznak, utcái a végtelenbe kanyarodnak, kopott és esett figu-

rái a tragikumot cipelve szatyrukban és aktatáskájukban, néhány centivel a járda fölött járnak. Mándy tulajdonképpen becsapja a világot: elhitheti, hogy prózaíró, pedig valójában költő. Költő, csak restelli. Ha versekben írná meg mondandóját, senkinek sem jutna eszébe számonkérni tőle az élet nagy összefüggéseinek, társadalmi erőviszonyainak kézzelfogható ábrázolását. Csak a prózaíró van kötelezve a félre nem érthető szókimondásra. Mándy nem ismétli önmagát — mint sokan szemére vetik —, hanem mindig ugyanazt az álmrendszert látja. És erről nem tehet. Ez egyfajta művésztípus sajátossága, sokan tartoznak a nagyok közül ebbe a kategóriába, közhely lenne felsorolni, ki mindenki.

Bán Róbert, a *Lányarcok tükörben* rendezője vállalta a veszélyes kalandot, hogy Mándy szaggatott, dísztelen mondatainak illékony lényegét filmszalagra rögzítse. A *Borika vendégei* című elbeszélésből és a *Mi van Verával?* című novel-

Márkus László és Egri Márta

Bodnár Erika és Egri Márta

lafüzérből válogatva állt össze a film cselekménye, ha ugyan cselekményről egy Mátyás-film esetében nem fából vaskarika beszélni. Legáltalában a szokványos értelemben. Két különálló világ kapcsolódik lazán esetlegességgel egybe a filmben: Borikáé, aki felszolgáló egy „representatív” eszpresszóban, és a szemtelen, talpraesett Veráé, aki egyeduralkodói minőségben szolgál szegény terrorizált szüleinél, és mellesleg kirakatrendező valahol. Vera és ifjú barátai, mintha egy távoli bolygóról csöppentek volna a józsefvárosi lakásba, idegen életritmusuk, egymás közötti érintkezésük idegen szabályai, furcsa, érthetetlen nyelvük, előítéleteik és ítéleteik követhetetlenek az előző nemzedék számára. A fiatalok titokzatos genget alkotnak az idősebbek szemében, titokzatos rítusokkal, furcsa üzenetek jönnek és mennek, ósdi cserépkályhákat festenek át tarka mintákkal, távoli telefonhangok adnak szigorú parancsokat, hogy a lány melyik fiúval járhat és melyikkel nem, s ebbe a kívülről boldognak látszó, képtelen összeesküvésbe a szülők nemzedékéből már senki nem kerülhet be. Milyenek ezek a fiatalok? Tiszteletlenek, egészségesek, mindig szaladnak valaho-

vá, mindig felugranak valahová, kismerhetetlenek és főként fiatalok. Elérhetetlenül és visszahozhatatlanul fiatalok.

„Azt mondom, hogy egy öregedő férfi irigységével nézem őket?” — kérdezi a Mi van Verával? mottója. Azt mondom. És ezt a nosztalgikus irigységet, ezt az ujj-közélen levő, mégis megfoghatatlan képtelen komikumot sikerült Bán Róbertnek filmjében visszaadnia. Mátyás költői világának átmentésével azonban már nem tudott megbirkózni.

Ilyen mondatokat találhatunk az eredeti novellákban: „Értetlenül néztek rám. Barátságosan, de értetlenül. Mint akit sohasem gyalázhat meg a környezetük. Az egész csak egy pillanatig tartott, aztán elrepültek.” Ezeket a villanásnyi látomásokat, az anyagnak ezt az észrevehetetlen, váratlan felemelkedését szinte lehetetlen egy ésszerű építész, józan logikájú, megszokott dramaturgiájú filmben elővarázsolni. A *Lányarcok tükröiben* legfőbb dramaturgiai ellentmondását az okozza, hogy olyan, mint egy szokásos film, csak éppen nem olyan. Attól a filmkészítési technikától, amelyet Bán alkalmaz filmjében, a néző mást vár, mert mást szokott meg, és mert mást szokott meg — csa-

lódik. Bán nem tudja megteremteni a rendhagyó világ belső törvényszerűségeit, mely áttemelhetné a nézőt a valóságtól eltérő, másfajta logikai rendszerbe. Így aztán — szözszerint — felemás eredmény születhetett csak.

Az első tévedés már ott történhetett, hogy Mándy homályos és szürke világát színes filmen próbálták megragadni. Ha a modern filmtechnika a mai napig csupán a színes filmet ismerné is, Mándy novellái számára fel kellett volna találni a fekete-fehér filmet. Aztán a díszletek! Ma, amikor a filmesek úton-útfélen, szükségesen és szükségtelesen eredeti helyszíneken forgatnak, kétlépésnyi alberleti szobákban, utcákban a falak lyukaiba bújva, villamosokon és vonatokon, éppen egy Mándy-filmet rosszul sikerült filmgyári díszletbe bezárni, mint valami szalon-dramát, egyszerűen képtelenségnek tetszik. És ráadásul milyen díszletbe! Vera slemil, agyondolgozott szülei olyan faramuci, cakkos boltivekkel, bársony függönyökkel, színes ablakmozaikokkal pompázó lakásban laknak, amilyen csak egy magyar filmgyári díszlettervező dús képzeletében születhet meg. Bár a Barbara eszpresszó „reprezentatív” létesítmény, de nálunk még a legreprezentatívabb függönyöket is félév múlva bevonja egy sárgás-füstös vékony réteg, mely nem osztályonfelüli ugyan, de legalább érezzük, hogy itthon vagyunk. Abban az áttört, tarka színű luxus eszpresszó-csodában — melynek márványpapírral takart deszkalépcsői döngenek a szereplők léptei alatt — nincs az a biztos öntudatú, nyomorult nyugdíjas, aki titokban elő merné venni a papirosból tízóraitját. Hogyan is élhetne hitelesen Mándy szánalmas és sötét ember-tenyészeté, lankadt és szomorú humora e selyemcukor-palotában? És itt Zsombolyai János operatőrt is el kell marasztalnunk, aki pedig máskor leckét adhatna bárkinek a valóságghú, mégis költői fényképezésből.

Mándy Borikája nem érezheti jól magát ebben a díszletvilágban, ám-bár Bodnár Erika alakítása igazán szép és rokonszenvesen közvetlen. Nyílt, tiszta arca panasz nélküli

szomorúságot sugároz, és ez az alig derengő kifejezés többet mond el az író és rendező igazi szándékából, mint a megelevenedő cselekménysor. Bán Róbert egyébként is figyelemre méltó színészvezetési erőnyeket mutat, különösen Vera szüleinek ábrázolásában. Márkus László és Kállai Ilona szemében ámuló és riadt megfélemlítettség tükröződik és valami mosolyogni való stréberség, hogy sikerüljön elnyerniük a fiatalabb korosztály elismerését. Egri Márta Verája bájos és szemtelen, irigylésre méltó öntudattal mozog a világban. Az embernek az az érzése, nem ártana néha elfenekelni. Tetszett még Vogt Károly keleti Buddha-szobrok nyugalmát sugárzó Dadája, aki csak úgy benéz mindenhová és minden különösebb magyarázkodás nélkül el is tűnik.

Lányarcok tükörben. Itt is, a novellákban is. Mándy tükrei azonban kopottabb foncsorozásúak. Elmosódottabban, mégis poétikusabban mutatják a valóságot, mint a film túlságosan is ragyogó tükrei.

LÉTAY VERA

Bodnár Erika

